

МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА КПК 2012 Р.

Торбас Олександр Олександрович

аспірант кафедри кримінального процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»

Одним із основних завдань кримінально-процесуального законодавства є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК 2012 р.). Відповідно, з метою реалізації цього завдання уповноважені органи повинні чітко дотримуватись норм законодавства та вимагати цього від осіб, які тим чи іншим чином залучаються до кримінального розслідування.

В той же час учасники кримінального провадження, які не володіють владними повноваженнями, мають можливість звертатися до відповідних органів чи посадових осіб з метою захисту своїх прав та законних інтересів. Такий захист відбувається як шляхом подання клопотань, так і оскарження рішень органів досудового розслідування тощо. Проте можна дійти висновку, що можливості учасників кримінального провадження щодо захисту власних прав є дещо обмеженими, і тому одним з основних завдань кримінального процесуального законодавства має бути саме досконале закріплення процедури реалізації прав на захист власних інтересів учасників кримінального провадження.

Як вже зазначалося, одним із основних методів захисту громадянами своїх прав є оскарження рішень та постанов владних органів. З метою такого оскарження особою має бути дотримана відповідна процедура, яка включає в себе також і дотримання строків такого оскарження. Звідси можна дійти висновку, що чітке закріплення процесуальних строків в деяких випадках має

вирішальне значення для реалізації громадянами своїх законних прав. Так, наприклад, ст. 303 чинного Кодексу надає перелік рішень, які можуть бути оскаржені слідчому судді лише на досудовому провадженні. В той же час варто зазначити, що в новому КПК моменти настання певних процесуальних наслідків визначений не зовсім чітко. Особливо це помітно під час визначення точного моменту закінчення досудового розслідування, і тому для кращого вивчення цього аспекту варто провести порівняння із КПК України 1961 р.

За старим Кодексом досудове слідство у кримінальних справах повинно було закінчитися протягом двох місяців. В цей строк включався час з моменту порушення справи до направлення її прокуророві з обвинувальним висновком чи постановою про передачу справи до суду для розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру або до закриття чи зупинення провадження у справі (ст. 120 КПК 1961 р.). Ст. 212 того ж Кодексу також зазначає, що досудове слідство закінчується складанням обвинувального висновку або постанови про закриття справи чи постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру. Отже ми бачимо, що старий КПК дає чітку відповідь, коли саме досудове слідство вважається закінченим.

Проте новий КПК такої чіткості не дає. Так, ст. 219 КПК зазначає, що досудове розслідування щодо злочинів має бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Частина друга та третя даної статті регулює порядок продовження цих строків та особливості їх обрахунку у зв'язку із зупиненням кримінального провадження. Отже бачимо, що у порівнянні із старим КПК нове процесуальне законодавство лише чітко встановлює момент початку досудового розслідування, в той же час момент закінчення слід шукати у інших статтях. Варто зазначити, що логічніше було б викласти цю статтю в іншій редакції, доповнивши її положеннями, які чітко визначали би момент закінчення досудового розслідування. В такому разі відпала б необхідність шукати відповідні положення в інших статтях Кодексу, тим самим заплутуючи як посадових осіб, так і інших учасників кримінального

провадження, які не мають відповідної освіти. Не вносить чіткості і п.5 ч. 1 ст. 3 КПК (визначення термінів), в якому зазначено, що досудове розслідування закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Дана стаття має лише відсильний характер і нових положень не вносить. Отже перш за все варто чітко визначити, коли саме досудове розслідування вважається завершеним.

У ст. 283 КПК перераховані три форми закінчення досудового розслідування: закриття кримінального провадження, а також звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності чи з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Також дана стаття зазначає, що відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Проте конкретну відповідь на питання «коли саме кримінальне розслідування вважається закінченим» ми тут не знаходимо. Отже варто звернутися до інших статей, які окремо регламентують кожен із видів закінчення досудового слідства. І знову треба наголосити на доцільності внесення відповідних змін до ст. 219 з метою полегшення роботи з Кодексом.

Закриттю кримінального провадження присвячена стаття 284 КПК. В ній зазначені підстави закриття провадження, порядок такого закриття, особливості оскарження тощо, проте в ній відсутня будь-яка згадка саме про момент закриття кримінального провадження. В такому випадку, не маючи чіткої відповіді, необхідно аналізувати відповідні положення кримінального процесуального законодавства, особливо опираючись при цьому на статті Глави 26 (Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування), бо саме забезпечення прав учасників кримінального процесу шляхом оскарження відповідних рішень є одним із основних завдань чинного КПК. Ч. 2 ст. 283 КПК зазначає, що прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру закрити кримінальне провадження.

Можна зробити припущення, що момент закриття кримінального провадження збігається із моментом винесення відповідної постанови. Проте в такому випадку зацікавленим особам взагалі не надається часу на оскарження такого рішення (нагадаємо, що ст. 303 КПК дозволяє оскаржувати рішення уповноважених органів та їх посадових осіб лише на стадії досудового розслідування). Іншим логічним припущенням є саме момент затвердження прокурором відповідної постанови слідчого. Проте ст. 284 КПК зазначає, що дане процесуальне рішення слідчого не вимагає погодження прокурором, а сам слідчий лише зобов'язаний повідомити про прийняте ним рішення зацікавлених осіб та прокурора. Можливо, в такому випадку існує необхідність провести певну аналогію між статтями кодексу. Так, ч. 2 ст. 214 КПК зазначає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Можливо, саме внесення відомостей до ЄРДР щодо закриття кримінального провадження і буде моментом закінчення досудового розслідування. Тим паче ч. 3 ст. 283 КПК прямо передбачає обов'язок прокурора внести відповідні відомості до даної інформаційної бази. Це саме підтверджується і Положенням «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», згідно з п. 3.1 р. 1 якого інформація про закінчення досудового розслідування повинна бути внесена протягом 24 годин з моменту прийняття процесуального рішення. Вірогідно, що саме це і буде моментом закриття кримінального провадження. Проте це лише здогадки, бо прямої вказівки в КПК немає.

Не кращою є ситуація і із зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності чи з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Жодних чітких вказівок у КПК ми не маємо, а тому треба знову аналізувати кримінальне процесуальне законодавство в цілому, щоб зрозуміти, коли саме досудове розслідування вважається закінченим. Можливо, у випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності варто знову звернутися до зазначеного вище Положення та прийняти як кінець досудового розслідування

саме момент внесення відповідних відомостей до ЄРДР. Проте, згідно з ч. 3 ст. 283 КПК закінчення досудового розслідування в даному випадку пов'язане саме із зверненням до суду, а не із складанням даного клопотання. Отже, з якого саме моменту варто вносити дані до Єдиного реєстру – невідомо.

Щодо звернення до суду з обвинувальним актом та клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру також не все зрозуміло. Лише сам факт складання обвинувального акту і внесення про це відомостей до ЄРДР не може свідчити про закінчення досудового розслідування. Більше того, згідно зі ст. 283 КПК не зрозуміло, коли саме прокурор повинен вносити відомості до Єдиного реєстру. Кодексом не врегульовано, скільки має пройти часу між складанням акту та його направленням до суду. Відповідно, варто відштовхуватися від якоїсь іншої процесуальної події. Очевидно, в даному випадку визначальним є саме момент направлення обвинувального акту (чи відповідного клопотання) до суду. До такого висновку можна дійти, проаналізувавши, наприклад, ст. 42 КПК. У цій статті, а саме в другій частині, зазначено, що обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291. До речі, ст. 291 регулює порядок складання і затвердження обвинувального акту, проте в ній взагалі нічого не сказано про порядок направлення такого акту до суду. В будь-якому випадку, процес зміни статусу з підозрюваного на обвинуваченого (підсудного) пов'язують саме з моментом передачі усієї документації разом з обвинувальним актом до суду. І тут виникає питання: коли обвинувальний акт вважається переданим до суду? Це може бути або момент передачі акту, або момент отримання цього акту судом, або момент реєстрації документу у канцелярії тощо. Чіткої відповіді на це питання ми не маємо. Отже знову ми стикаємося з тим, що Кодекс не врегулював момент закінчення досудового розслідування складанням обвинувального акту.

Отже можна дійти висновку, що у чинному КПК існують деякі прогалини, пов'язані із чітким визначенням моменту закриття кримінального провадження.

І з метою кращого забезпечення прав та інтересів учасників кримінального провадження законодавець повинен усунути ці прогалини шляхом внесення відповідних змін до чинного кримінального процесуального законодавства.